

Univerzita Karlova v Praze
Právnická fakulta

Mezinárodní postavení Tibetu

Studentská vědecká a odborná činnost

Kategorie: magisterské

Autor: Lukáš Levěšvinka

2015

VIII. ročník SVO

estné prohlášení a souhlas s publikací práce

Prohlašuji, že jsem práci předkládanou do VIII. ročníku Studentské vědecké a odborné společnosti (SVO) vypracoval samostatně za použití literatury a zdrojů v ní uvedených. Dále prohlašuji, že práce nebyla ani jako celek, ani z podstatné části dříve publikována, obhájena jako součást bakalářské, diplomové, rigorózní nebo jiné studentské kvalifikační práce a nebyla předložena do předchozích ročníků SVO či jiné soutěže.

Souhlasím s užitím této práce rozšiřováním, rozmnožováním a sdělováním veřejnosti v neomezeném rozsahu pro účely publikace a prezentace PF UK, včetně užití třetími osobami.

V Jablonci nad Nisou dne 12. IV. 2015

.....

Lukáš Levěřvinka

Obsah

ÚVOD	4
1. OTÁZKA SUVERENITY TIBETU PŘED ROKEM 1951	4
1.1 Suverenita	5
1.2 Historický vývoj	5
1.3. Otázka vnitřní suverenity	6
1.4. Otázka vnější suverenity	8
1.4.1 Úmluva ze Simly	8
1.4.2 Diplomatická delegace Xagabby	9
1.5. Shrnutí	10
2. PRÁVO NÁRODŮ NA SEBEURČENÍ	11
2.1 Právo národu na sebeurčení v systému mezinárodního práva	11
2.2 Právo tibetského národu na sebeurčení	12
2.2.1 Právní postavení Tibetu uvnitř LR	12
2.2.2 Skutečný stav autonomie Tibetu	13
ZÁVĚR	15
ZDROJE	18

Úvod

Již šest desetiletí je otevřená otázka postavení Tibetu, jeho vázanosti na Čínu, oprávněnosti výkonu čínské suverenity nad tibetskou oblastí, dodržování lidských práv a spolu s tím vším zůstává těžce otevřen konflikt práva národa na sebeurčení s právem státu na zachování své integrity a vnitřní bezpečnosti. Otázka postavení Tibetu je v mezinárodním společenství dlouhodobě blokována čínskou lidovou republikou, která nepouští jakoukoli diskusi na mezinárodní úrovni a je ochotna přistoupit pouze k rozhovoru na úrovni bilaterální s představiteli tibetské exilové vlády. Ze strany dalších členů mezinárodního společenství je patrný formální distanc od tibetské otázky, který je jen zřídkakdy prolomen osobním vyjádřením nějakého západního státníka, což však povětšinou má dříve nebo později ekonomický, tj. získání výhodnějšího prostoru pro vyjednávání v ekonomických otázkách skrze vystupování politického (diplomatického) tlaku na Čínu v otázkách lidskoprávních.

Ve své práci jsem se rozhodl tuto problematiku rozdělit na dvě části. Nejprve je, dle mého názoru, nutno se vypořádat s otázkou, zda-li Tibet byl před rokem 1951, kdy došlo k jeho obsazení čínskou lidovou osvobozenou armádou (dále jen "LOA"), suverénním státem či nikoli. Odpověď na tuto otázku určuje náš další přístup k postavení Tibetu, resp. jeho vztahům k Číně. Pokud by byl Tibet před rokem 1951 suverénním státem, pak by se ze strany ČLR jednalo o akt agrese a následnou anexi, což by bylo v rozporu s mezinárodním právem a Tibet by měl právo na návrat do předchozího stavu práv z titulu porušení mezinárodního práva. Jestliže však Tibet před rokem 1951 byl nedílnou součástí Číny, pak by se o porušení mezinárodního práva nejednalo a my se tak dostali k problematice práva národa na sebeurčení, kteréžto se vracíme v další části.

1. Otázka suverenity Tibetu před rokem 1951

Historicky byl Tibet od poloviny 13. století součástí čínského císařství, z čehož vychází dnešní čínský pohled na Tibet jakožto na **nedílnou součást jednotné Číny**. Je nicméně pravdou, že toto postavení nebylo vždy jednoznačné a v některých obdobích získal Tibet v tiché nezávislost na centrální vládě, zvláště pak v období od rozpadu jednotného čínského císařství do podepsání Sedmnáctibodové dohody na mírové osvobození Tibetu¹ v roce 1951. Čínská strana hodnotí toto období jako úsek nestability a nejednoty čínského státu, období občanské války a války s Japonskem, díky čemuž získal Tibet v tiché autonomii na úkor

¹ The Agreement of the Central People's Government and the Local Government of Tibet on Measures for the Peaceful Liberation of Tibet (dále jen „Sedmnáctibodová dohoda“).

centrální vlády než-li bylo do té doby obvyklé, nicméně poukazuje na fakt, že se jednalo **pouze o formu a míru autonomie**, nikoli nezávislosti. Naproti tomu tibetská exilová vláda prosazuje myšlenku, že Tibet v období 1911 – 1951 byl **nezávislým státem, disponující plnou suverenitou** a zásah čínské lidové republiky v roce 1951 byl porušením mezinárodního práva. Proto se jeví otázka let 1911-1951, resp. otázka autonomie i nezávislosti Tibetu, jako zásadní a její rozřešení, pro jakékoli úvahy o tibetsko-čínském uspořádání, jakožto stěžejní.

1.1 Suverenita

Posouzení, je-li nějaká země suverénním státem i nikoli, není nikterak jednoduchou záležitostí. Moderní pojetí suverenity totiž opouští koncept klasické teorie suverenity, která propojovala suverenitu s osobou panovníka a vytvářela fenomén absolutní suverenity - neomezenou svrchovanost státu jak uvnitř tak navenek. Současná koncepce naopak vidí povod suverenity v samotné existenci státu (považuje ji za jeden z jeho základních znaků - efektivní státní moc) a, vedle přímého omezení suverenity², propouští i různé způsoby jejího sdílení - dobrovolné předání výkonu určitých pravomocí jinému subjektu. Jsem si vědom, že problematika suverenity státu je v dnešním mezinárodním právu tématem, které by vydalo na nejednu samostatnou práci, zvláště pak v souvislosti se vztahem suverenity - intervence, nicméně pro účely mé práce si vystačíme, a sponkud povrchní a tudíž nepřesnou, definicí suverenity jakožto **práva státu neomezeně vykonávat státní moc na svém území** (s výhradou, kterou jsem popsal v pozn. 2) a **právo dobrovolně se zavazovat v mezinárodním společenství**. I z této zjednodušené definice lze rozpoznat, že suverenita má dva prvky - vnitřní a vnější. Vnitřní suverenita se projevuje především svrchovaností státu na vytváření a změně svého právního řádu a jeho vynucování, suverenita vnější pak nalézá svůj odraz ve svobodě a právu státu se smluvně zavazovat s jinými subjekty mezinárodního práva.

1.2 Historický vývoj

Centrální vláda čínské republiky (později LR) v Pekingu (dále jen „centrální vláda“) již od svých počátků ve 30. letech deklarovala svůj zájem na obnovení kontroly nad všemi zeměmi a národy patřícími do roku 1911 pod svrchovanost čínského císařství. Tento svůj

² Jedná se o ta omezení suverenity, která jsou nezávislá na vůli státu. V oblasti vnitřní suverenity je to sama existence právního řádu, který je zároveň tvůrcem státu a zároveň stát svou existencí omezuje. Každý stát je totiž oprávněn svůj právní řád změnit, avšak je vázán jeho existencí a již ze své podstaty jej nemůže odstranit. V souvislosti s demokratickými principy je pak omezena i možnost jeho změny, jelikož stát při své svrchovanosti musí demokratické principy respektovat (samozřejmě za předpokladu, že stát vzal demokratické principy za své). V oblasti vnější suverenity jsou to pak *ius cogens*, které limituje svrchovanost státu bez ohledu na to, zda-li se zavázal tato pravidla respektovat i nikoli.

nárok opírá v případě Tibetu o tvrzení, že čína (tj. čínská republika a později čínská lidová republika) nikdy **nepestala být suverénním nad Tibetem** a tibetským národem a že Tibet nenabyl po svržení posledního čínského císaře nezávislosti, ale pouze získal v tšší míru autonomie. Naopak představitelé tibetské exilové vlády tvrdí, že v tomto období byl Tibet **svobodným a nezávislým státem**, který **samostatně spravoval své vnitřní i vnější záležitosti**, nad kterým čínská vláda neměla žádnou kontrolu a jehož představitel³ nebyl podřízen čínskému prezidentovi, vládci či jinému orgánu čínské republiky či LR. Čína byla po pádu císařství v roce 1911 ve složité a poměrně nestabilní situaci. Centrální vláda neměla zpočátku velkou autoritu, a proto **nebyla schopna fakticky ovládat všechna území bývalého čínského císařství**. Oblasti Východního Turkestánu, Mandžuska i Tibetu byly více či méně autonomní, rozsáhlá území kontrolovali jednotliví generálové, kteří mnohdy vytvářeli vojenské svazky – Guangxi, Yunnan, Shanxi a další. Z formálního hlediska se však jednotlivé provincie i oblasti od číny neodtrhly, pouze se zasazovaly o zvyšování své politické (a faktické) moci na úkor centrální vlády. Stále zde také přetrvávala **idea jednotné číny a jednoty jejích národů** a to nejen na straně centrální vlády, jak ji vyjádřil první prezident čínské republiky Sun Yat-sej při své inauguraci v roce 1912⁴, ale též z projevu představitelů na kterých oblastí je zřejmé, že neusilovali o rozbití jednotné číny, nýbrž o **definování svého postavení uvnitř tohoto státního útvaru** - 13. Dalai Lama v roce 1930 prohlásil: „*My greatest wish is for real peace and the unification of China.*“⁵.

1.3. Otázka vnitřní suverenity

Hlavním rysem vnitřní suverenity je právo státu utvářet svůj vlastní právní řád. Naneštěstí není příliš mnoho dostupných zdrojů o tvorbě legislativy v Tibetu v letech 1911 až 1951, což nás nutí, abychom prozkoumali další možné charakteristické aspekty vnitřní suverenity, jako je například jmenování osob do vysokých státních funkcí.

Jak již bylo řečeno, centrální vláda v určitém období neměla dostatečnou autoritu a moc pro kontrolu všech území bývalého čínského císařství, ale **nikdy se tčto území oficiálně nevzdala ani se nezekla svého vrcholného cíle – jednotné číny**. Lze si jistě představit, že vize jednotné číny měla pragmaticky podpořit legitimitu tehdejší vlády a

³ Tj. 13. Dalai Lama (od roku 1940 pak 14. Dalai Lama).

⁴ „*The people are the foundation of the state. Unifying the Han territories, Manchuria, Mongolia, the Muslim lands, and Tibet, means uniting the Han, Manchu, Mongol, Hui, and Tibetan ethnicities as one people. This is called the unity of the nation.*“ - ESHERICK JOSEPH W.: *Empire to Nation: Historical Perspectives on the Making of the Modern World*. Rowman & Littlefield Publishers 2006, str. 245.

⁵ Liu Manqing: *A mission to Xikang and Tibet*, str. 118 in WANG J.: *The Historical Status of China's Tibet*. China Intercontinental Press 2001, str. 148.

navázat na tradice císařství, což mělo opřít pozici centrální vlády a právoplatnost jejího nadřazeného postavení vůči vládám a představitelům jednotlivých území i oblastí, nicméně ani přesto nemůžeme bez dalšího tento požadavek považovat za bezpochybný i neoprávněný. Víze a požadavek jednotné Číny stojí na historických základech, opírajících se o tisíciletou tradici a přímě se dotýká **práva státu na zachování jeho integrity a zajištění vnitřní (a s ní spojené i vnější) bezpečnosti**. Centrální vláda od svého počátku vnímala Tibet jako součást Číny a tento předpoklad vtlačovala i do svých rozhodnutí týkajících se základních principů čínské republiky⁶. Když bylo roku 1931 svoláno Kuomintangem Národní shromáždění v Nanjingu⁷, bylo pozvání zasláno i tibetské vládě a 13. Dalai Lama skutečně Tibetu vyslal. Stejně se tak stalo i v roce 1946, kdy bylo Národní shromáždění svoláno nanjingskou vládou a tibetská vláda opět vyslala své zástupce. Toto jednání tibetské vlády lze vysvětlit jako **ochotu Tibetu participovat na řešení celočínských problémů** a zároveň vylučuje možnost, že by tehdejší představitelé Tibetu **vnímali Tibet jakožto samostatný a národně nezávislý stát**.

Ze strany centrální vlády docházelo i ke snaze o **obnovení správního systému v Tibetu**, spadajícího pod pravomoc centrální vlády, jak tomu bylo za císařství, kdy existoval úřad vysokého komisaře v Tibetu. Již v roce 1914 byla zřízena Rada pro Mongolsko a Tibet (*Mongolian and Tibetan Council*)⁸, což byl úřad pro záležitosti Mongolska a Tibetu, tedy dvou oblastí dlouhodobě disponujících zvláštnou mírou autonomie.

Dalším příkladem, na kterém lze demonstrovat stanoviska obou stran k postavení Tibetu, je situace vzniklá po smrti 13. Dalai Lamy v roce 1933. Když centrální vláda vyslala svého zástupce, představitel Výboru pro záležitosti Mongolska a Tibetu, aby se zúčastnil pohřební ceremonie, dostalo se mu po vstupu do Tibetu tradičního zacházení, jakého se dostávalo vysokým úředníkům čínské císařské vlády, včetně všech poct a projevů úcty. Byla to rovněž centrální vláda, které ve svém komuniké z 29. května 1934 potvrdila Razhenga jakožto prince regenta.⁹ Po smrti Dalai Lamy měli dle tradice tibetští duchovní najít a vybrat kandidáty, kteří by mohli být další reinkarnací předchozího Dalai Lamy. Tito kandidáti jsou následně podrobeni mnohým testům a zkouškám, které mají odhalit, zda-li se skutečně jedná o reinkarnaci předcházejícího Dalai Lamy. Po vykonání těchto zkoušek jsou jména kandidátů vhozena do urny, která je zapечатá a doručena zástupci centrální vlády (dříve byla

⁶ Provisorní ústava čínské republiky (duben 1912) v čl. 3 explicitně stanovila, že Tibet je součástí Číny.

⁷ Shromážděním byly přijaty rozsáhlé politické reformy, včetně tzv. dočasného politického poručení, které bylo zakotveno v *General Outline of the Constitution for the Political Tutelage Period of the Republic of China*, kde je též v prvním článku **zakotvena příslušnost Tibetu k čínské republice**.

⁸ Tento úřad byl roku 1929 přejmenován na Výbor pro záležitosti Mongolska a Tibetu (*Mongolian and Tibetan Affairs Commission*).

⁹ WANG J.: *The Historical Status of China's Tibet*. China Intercontinental Press 2001, str. 153.

doruována samotnému císaři), který vylosuje nového Dalai Lamu a **oficiálně mu udělí titul**. Tento akt má svá pravidla stanovená čínskými císaři a má **demonstrovat podřízenost Tibetu autoritě císaře** (později centrální vlády). V roce 1933 se tibetská vláda držela těchto tradic a centrální vláda o sedm let později jmenovala 14. Dalai Lamu. Fakt, že tibetská vláda vykonala tento **akt formálně potvrzující svrchovanost centrální vlády nad Tibetem**, jasně dokazuje, že ani tibetská vláda nesměšlela ve 30. letech 20. století o Tibetu jakožto o nezávislém státu, nýbrž jakožto o **součástí čínské republiky požívající rozsáhlé výsady autonomie**.

1.4. Otázka vnější suverenity

V souvislosti s problematikou vnější suverenity Tibetu jsem se rozhodl zaměřit na dvě události z období 1911-1951. První je Úmluva ze Simly z roku 1914 a druhou pak sérii zahraničních cest tibetské delegace v roce 1948.

1.4.1 Úmluva ze Simly

V roce 1914 došlo k jednání mezi Čínou, Tibetem a Velkou Británií o vymezení společné tibetsko-indické hranice (The Simla Convention¹⁰). Během tohoto jednání bylo dosaženo konsensu v otázkách, které se přímo dotýkají otázky postavení Tibetu v rámci čínského státu. Velká Británie a Tibet (svým souhlasem s touto smlouvou) výslovně **uznaly, že Tibet je součástí čínské republiky**¹¹, a je v tomto případě užito termínu „suzerenita“ (tj. právo omezené kontroly nad seminezávislým státem i autonomním územím - vztah typický pro období čínského císařství mezi centrální císařskou mocí a okrajovými oblastmi Číny, jakými byla v minulosti například i Korea i Vietnam)¹², z dalších ustanovení Úmluvy¹³ a nót vypracovaných vládami u příležitosti tohoto jednání¹⁴, vyplývá, že i přesto jednotlivé strany Tibet vnímaly jakožto součást Číny, nikoli jako nezávislý stát. Čínská centrální vláda se naopak musela zavázat, že **bude respektovat autonomii Tibetu**¹⁵. Došlo k rozdělení Tibetu

¹⁰ The Indian Office Records, crown-copyright documents FO 535/17, No. 231, Inclosure 8 in Central Tibetan Secretariat: The Political Treaties of Tibet 821 - 1951. Office of Information & International Relations 1990. str 29.

¹¹ The Simla Convention, Art. 2: „*The Governments of Great Britain and China recognizing that Tibet is under the suzerainty of China, and recognizing also the autonomy of Outer Tibet, engage to respect the territorial integrity of the country (...). The Government of China engages not to convert Tibet into a Chinese province*“.

¹² V roce 2008 David Miliband, ministr zahraničních věcí Velké Británie, označil termín suzerenita, použitý v Úmluvě ze Simly, za anachronismus a uznal, že Tibet je nedílnou součástí Číny.

¹³ The Simla Convention, Art. 6: „*Article III of the Convention of April 27, 1906, between Great Britain and China is hereby cancelled, and it is understood that in Article IX(d) of the Convention of September 7, 1904, between Great Britain and Tibet the term 'Foreign Power' does not include China.*“.

¹⁴ The Simla Convention, Note 1: „*It is understood by the High Contracting Parties that Tibet forms part of Chinese territory.*“.

¹⁵ Viz pozn. 11.

na Vnitní a Vnější, přičemž Vnitní Tibet měl být ponechán pod přímou kontrolou centrální vlády a **Vnější Tibet měl být autonomní oblastí spravovaný lokální tibetskou vládou**¹⁶. Přestože čína nakonec Úmluvu nepodepsala, a коли se na její tvorbu spolupodílela, britská a tibetská strana se rozhodly Úmluvu podepsat, čímž vyjádily jasný souhlas s tezemi v ní obsaženými.

1.4.2 Diplomatická delegace Xagabby

Jedním z pomocných ukazatelů vnější suverenity může být rovněž vztah mezinárodního společenství k danému státu. Není to samozřejmě faktor rozhodující, jelikož uznání státu mezinárodním společenstvím není ničím jiným než jistým druhem politické proklamace, která nám však do jisté míry může pomoci objasnit, jak byl v první polovině 20. století Tibet vnímán.

Rok, který jsem si vybral, je rokem poválečným, kdy bychom již mohli předpokládat, že dříve na čínskou jednotu, která byla v době války s Japonskem esenciální, již opadla svítk bude, snad i pod vlivem poúnajících vítězství komunistů v číně, více nakloněn uznání nezávislého Tibetu, který bude ochoten se přiklonit na stranu demokratického západu. Pravdou je, že evidentně takovému kroku svítk nakloněn nebyl.

Když se v roce 1948 vydal Xagabba s tibetskou delegací do Indie propagovat myšlenku nezávislého Tibetu, byl tamní vládou přijat velice chladně. Vzhledem k tomu, že měla delegace tibetské pasy, nebylo jim umožněno získat víza pro cestu do Velké Británie a delegace se tak musela vrátit zpět do číny. Když se jí později podařilo získat dostatek financí na cestu do Spojených států, ukázalo se, že ani tam nenaleznou příliš podpory, jelikož administrativa presidenta Truman odmítla s tibetskou delegací jednat bez souhlasu čínského velvyslanectví. Podobného zacházení se jim poté dostalo i ve Švýcarsku, kde se švýcarská vláda postarala o to, aby při každém jednání s tibetskou delegací byl přítomen rovněž zástupce čínského velvyslanectví.

Jak z předchozích odstavců vyplývá, žádný stát nebyl ochoten otevřeně uznat Tibet jakožto nezávislý stát či zpochybnit jeho příslušnost k jednotné číně, a tak tomu bylo po celé období let 1911 - 1951.

¹⁶ The Simla Convention, Art. 9: „For the purpose of the present Convention the borders of Tibet, and the boundary between Outer and Inner Tibet, shall be as shown in red and blue respectively on the map attached hereto.1“.

1.5. Shrnutí

V letech první čínské republiky měli představitelé Tibetu jistě příležitost k vyhlášení plné nezávislosti Tibetu, avšak nečinili tak¹⁷ a rozhodli se **ponechat Tibet uvnitř čínské republiky** a zachovat si tak všechny výhody, které z tohoto postavení mohly plynout (jako byla možnost elít koloniálnímu tlaku Velké Británie a Ruska). Z jejich chování v období první čínské republiky jasně vyplývá **úmysl zachovat status quo a vazby s centrální vládou neprotahovat**. Usuzovat tak můžeme nejen z výše zmíněné konferenci ve městě Simla, kde bylo zřejmé, že **Tibet je součástí čínské republiky a centrální vláda zaručuje Tibetu autonomii** a zavazuje se nezměnit tento status Tibetu a neuvést z něj jeho provincii (jestliže by Tibet byl nezávislým státem, pak by jeho zástupci nikdy nepodpísali dohodu, která přímou tuto nezávislost popírá), ale také z rozličných prohlášení jeho představitelů.

Určit rozsah tibetské suverenity v první polovině 20. století je úkol nelehký, přesto si však dovoluji konstatovat, že Tibet nikdy plně nezávislým a suverénním státem nebyl. Je pravdou, že Tibet požíval rozsáhlé autonomie již za dob císařství, kdy by z našeho evropského chápání organizace státní moci mohl připomínat spíše protektorát, než-li součást monarchie, avšak nesmíme podlehnout pokušení aplikace našich evropských modelů státního uspořádání na prostředí číny. Tento model suzerenity, tj. omezené kontroly čínského císaře nad určitými oblastmi číny, znamenal především naprostou absenci vnější suverenity, jelikož to byl právě čínský císař, který se zavazoval za bezpečnost dané oblasti a který byl oprávněn vést její zahraniční politiku. Vnitřní záležitosti byly z velké části v rukou autonomní vlády dané oblasti, ale zvláště v dobách oslabení centrální moci byla tato vnitřní autonomie téměř absolutní.

Po zániku císařství byl Tibet stále součástí tohoto konceptu a jeho cílem bylo zajistit si co nejširší míru (nejlépe úplnou) vnitřní autonomie, a připouštím, že ani tibetská politika nebyla jednotná a v určitých obdobích zde byly silné pro-britské tendence mezi vládnoucí vrstvou tibetské společnosti.

Ze strany centrální vlády byla situace ještě komplikovanější. Základní ideou byla obnova jednotné číny, jejímuž naplnění však stála v cestě vleklá občanská válka - nejprve s představiteli jednotlivých oblastí a provincií a poté především s komunisty. Stabilizace moci v

¹⁷ Je pravdou, že 13. Dalai Lama v prvních dvou desetiletích 20. století měl několik prohlášení, ve kterých označoval Tibet za nezávislý a svobodný od čínské vlády, avšak tato prohlášení byla vydávána pouze v dobách, kdy se spory mezi centrální vládou a tibetskou lokální vládou zostily (mnohdy až do podoby vojenské intervence, jako tomu bylo v roce 1910), po normalizaci vzájemných vztahů již ze strany Tibetu nebyla žádná aktivita směřující k získání plné nezávislosti vedena. Lze tak tato prohlášení považovat spíše za součást politického boje mezi centrální a lokální vládou o vymezení vzájemných kompetencí v dobách, kdy byla moc centrální vlády destabilizována.

odlehlych oblastech íny tak byla po dlouhou dobu tém nemožná, alespo bez cizí pomoci, což bylo n co, emu se ínská vláda cht la za každou cenu vyhnout (po zkušenostech s cizími mocnostmi, zvlášt pak s Brity, je obava ze závislosti na jejich pomoci, jak se to stalo nap íklad po tzv. boxerském povstání, naprosto pochopitelná).

Lze tedy konstatovat, že p estože byl Tibet nadán zna nou mírou autonomie, nezávislým a suverénním státem rozhodn nebyl a jeho obsazení vojáky LOA v roce 1950 nelze považovat za anexi.

2. Právo národ na sebeur ení

Právo národu na sebeur ení bychom mohly definovat jakožto právo národu na ur ování vlastního politického statusu a svého ekonomického, sociálního a kulturního vývoje.¹⁸ Stejn jako v p ípad suverenity, i zde m žeme odlišovat vnit ní a vn jší právo na sebeur ení, p í emž rozdíl je z ejmý - dle vnit ního práva na sebeur ení by se m l každý národ podílet na vlád , které má být poslušen, m l by mít právo svobodn p stovat sv j jazyk, rozvíjet svou kulturu a rozhodovat o sociálních a hospodá ských otázkách, které se ho týkají; vn jší právo na sebeur ení zaru uje národ m, aby si svobodn zvolily sv j politický status, na rozdíl od vnit ního práva na sebeur ení je však toto p ísn limitováno principem územní celistvosti. Abychom však mohli v bec zvažovat, zda-li je Tibet, resp. tibetský lid nadán tímto právem, je nutné se alespo ve stru nosti podívat, jak se k tomuto právu staví mezinárodní právo.

2.1 Právo národu na sebeur ení v systému mezinárodního práva

V mezinárodním právu sice nenalezneme dokument, který by se p ímo zam oval pouze na právo národ na sebeur ení, nicmén , zvlášt v druhé polovin 20. století, m žeme nalézt nemálo t ch, které zmínku o tomto právu obsahují. V následujících odstavcích se podíváme alespo na 3 nejvýznamn jší.

V **Chart OSN** nalezneme mezi samotnými cíly OSN v l. 1 odst. 2 zmínku o zásad sebeur ení národ , na jejímž základ mají být rozvíjeny p átelské vztahy mezi státy. Totéž poté p ipomíná ješt jednou l. 55 v kapitole IX. zam ené na mezinárodní hospodá skou spolupráci. Zásada sebeur ení národ , která má sloužit jako základ pro budování p átelských vztah mezi státy je však dosti prázdné gesto. Není nikterak blíže definována a už v bec ji nelze uchopit jinak, než-li obecnou filosofií, kterou by se stály m ly snažit ídit p i

¹⁸ Bod . 2 Deklarace o dekolonizaci (rezoluce Valného shromážd ní OSN . 1514 ze dne 14. 12. 1960).

navazování vztah s jinými státy. Útchu příliš nenabízí ani čl. 73, hovořící o nesamostatných územích, když ukládá státům odpovědným za správu nesamostatných území, aby, mimo jiné, rozvíjely jejich samosprávu.

Deklarace o dekolonizaci v bodu 2 už explicitně hovoří o právu národů na sebeurčení, definuje jej¹⁹ a zachází dokonce tak daleko, že připisává toto právo všem lidem, tj. nikoli jen národům žijícím v koloniích. Přestože Deklarace o dekolonizaci v dalších svých bodech dále na právo národů na sebeurčení ještě prohlubuje, obsahuje rovněž klíčový bod 6. Tento bod totiž jasně stanoví, že přednost před právem na sebeurčení má národní jednota a územní celistvost, čímž právo na sebeurčení upozačuje a stanoví mu jasné hranice.

K trvalému zařazení práva národů na sebeurčení do katalogu universálních lidských práv přispěla rovněž **Deklarace zásad mezinárodního práva týkající se přátelských vztahů a spolupráce mezi státy**²⁰, ve které jsou nejen obsažena více méně obdobná ustanovení týkající se práva na sebeurčení jako v Deklaraci o dekolonizaci, ale jsou zde mimo jiné uvedeny i způsoby, jakými může být toto právo realizováno²¹. Důležitým (možná i nejdůležitějším) je však odstavce v nově ustanovené ochraně územní celistvosti a politické jednoty států, které jednájí v souladu se zásadami obsaženými v této Deklaraci, tj. respektují právo národů na sebeurčení, umožní zastoupení daných národů na vládě atp. Důležitost tohoto odstavce spočívá právě v podmínkách ochrany územní celistvosti a politické jednoty, jelikož státy, které jednájí v rozporu s právem národů na sebeurčení, nejsou touto ochranou nadány.

2.2 Právo tibetského národu na sebeurčení

čínská občanská válka, která byla přerušena II. světovou válkou, resp. válkou s Japonskem, skončila porážkou nacionalistů a jejich ústupem na Taiwan. Tím se otevřela cesta k **znovuzískání kontroly nad všemi oblastmi dříve patřícími pod svrchovanost čínského císaře**. Poslední z těchto oblastí byl Tibet, který byl obsazen čínskou armádou v roce 1950. Vztahy mezi Tibetem a centrální vládou se měly pro lepší spolupráci dle Sedmnáctibodové dohody uzavřené v roce 1951

2.2.1 Právní postavení Tibetu uvnitř ČLR

Sedmnáctibodová dohoda měla umožnit LOA vstup na území Tibetu a zajistit souinnost tibetských úřadů v boji se separatisty a nacionalisty, dále měla garantovat

¹⁹ Viz pozn. 18.

²⁰ Rezoluce Valného shromáždění OSN č. 2625 ze dne 24. 10. 1970.

²¹ Jedná se o vytvoření vlastního nezávislého státu, integrace či spolupráce se státem již existujícím a nebo volba jakékoli jiné možnosti, kterou si lidé sami svobodně zvolí.

korektní chování voják LOA p i p esunu a zajiš ování národní bezpe nosti²². Tibetu m la být garantována ta práva a výsady, kterými již de facto disponoval, tj. p edevším **autonomie**²³, **ochrana náboženské svobody a svobody vyznání**²⁴ i **vyu ování tibetského jazyka na školách a možnost jeho užívání v ú edním styku**²⁵. Dále bylo Tibetu garantováno **ponechání stávajících institucí a osob, které je zastávají**²⁶, zavád ní reformem zem d lství, pr myslu a obchodu krok po kroku a s ohledem na pot eby a zájmy Tibetu a možnost lokální tibetské vlády do t chto reformem zasahovat i je p ímo zastavit²⁷. Centrální vláda v Dohod požadovala, aby se tibetští p edstavitelé distancovali od "imperialist " a Kuomintangu a zdrželi se veškeré jejich podpory. Dohoda dávala centrální vlád výsadní pravomoci v oblasti vn jších vztah a zahrani ního obchodu, zárove ji však omezovala garancí **mírového soužití se sousedy** a garantováním volného obchodu. Tato Dohoda stanovovala právní **rámec postavení Tibetu uvnit LR** a skýtala (ist teoretickou) perspektivu dalšího soužití Tibe an a ostatních národ íny.

Dalším aktem "posilujícím princip autonomie" byl **Zákon o regionální autonomii**²⁸ z roku 1984, který garantoval právo na autonomii a správu vlastních záležitostí místními vládami²⁹. Tato autonomie z stala však pouze **formální garancí a centrální vláda vždy jednala striktn centralisticky**.

2.2.2 Skute ný stav autonomie Tibetu

Jak jsem již nazna il výše, autonomie Tibetu a právo tibetského národu svobodn si ídit vlastní záležitosti z staly jen prázdnými slovy na papí e. LR je centralisovanou zemí, ve které má hlavní slovo komunistická strana. Toto rozložení moci, nám dob e známé doby minulého režimu, vylučuje jakoukoli formu skute né samosprávy a autonomie. Je to stále komunistická strana, která ur uje obsazení nejvyšších post ve stát a která ur uje politiku státu i autonomních oblastí. Existence jakéhokoli jiného proudu, o opozici ani nemluví, je otev en potírána.

Díváme-li se na Tibet, m li bychom však brát v potaz nejen fakta ohledn státoprávního postavení Tibetu, ale také **chování centrální vlády v í Tibetu** a jeho obyvatel m. Zde musíme konstatovat, že chování centrální vlády podobá se spíše **chování**

²² Sedmnáctibodová dohoda, bod . 13.

²³ Ibid., bod . 3.

²⁴ Ibid., bod . 7.

²⁵ Ibid., bod . 9.

²⁶ Ibid., bod . 4.

²⁷ Ibid., bod . 11.

²⁸ Law of the People's republic of China on regional national autonomy.

²⁹ Law of the People's republic of China on regional national autonomy, Art. 2: „**Regional autonomy shall be practised in areas where minority nationalities live in concentrated communities.**“

okupanta, než-li chování vlády spravující svou zemi berouce na zetel její kulturní rozmanitost a národnostní složení. Je sice zřejmé, že Tibet v letech 1911-1951 nebyl demokratickou zemí a v mnoha ohledech zde docházelo z dnešního pohledu k porušování lidských práv, to však nikterak neospravedlňuje porušování lidských práv v Tibetu centrální vládou, ani to nikterak neumenšuje právo tibetského národu na sebeurčení. Z hlediska mezinárodního práva samozřejmě nelze centrální vládu odsuzovat za její politickou orientaci a LR za její státoprávní uspořádání, demokratické forma vlády není samozřejmě žádnou povinností a v mezinárodním společenství je mnoho významných států, které demokratické nejsou (Rusko, Saudská Arábie ad.), což však lze přičítat za vinu centrální vlády je její **systematické potlačování tibetského práva na autonomii** a její snaha o **potlačení národního sebeurčení** Tibeťanů.

Nejedná se tak pouze o problematiku centralizace země. Hlavním problémem v Tibetu zůstává porušování lidských práv centrální vládou. Od 50. let je vedena kampaň, která se snaží změnit národnostní složení obyvatel Tibetu, tibetský jazyk je potlačován a nejinak je tomu s tibetskou kulturou. Svoboda náboženského vyznání, svoboda slova a další základní lidská práva nejsou dodržována. Přestože na tuto situaci opakovaně upozoroval Valné shromáždění OSN³⁰ a další rozličné mezinárodní i nevládní organizace, situace se příliš nezlepšila.

Je to právě otázka lidských práv a upírání jakékoli skutečné samosprávy, což posouvá úvahy u realizaci práva tibetského národu na sebeurčení na zcela jinou úroveň. Každý národ má právo na sebeurčení, kteréžto je ve většině případů skutečně realizováno, a již existencí vlastního státu, autonomií či jinou formou podílu na moci ve státě. Jestliže však nastane situace, jakou můžeme vidět v Tibetu, ustupuje před tímto právem dokonce i ochrana územní celistvosti státu. Je to právě tato situace - nerespektování základních práv národa, potlačování jeho identity a práva na spolupodílení se na spravování vlastních záležitostí - která prolamuje jindy téměř nedotknutelnou zásadu územní celistvosti. Dlouhodobé a systematické odpírání vnitřního práva na sebeurčení, tak vede k oprávněným požadavkům volajícím po právu na sebeurčení v širším, tj. svobodném určení svého politického statusu. Volba způsobu, jakým by mělo právo na sebeurčení být realizováno, však záleží na tibetském národu a jeho představitelích - tibetské exilové vládě.

Tibetská exilová vláda od počátku prosazovala **ideu nezávislého Tibetu**, kterou opírala o myšlenku, že Tibet byl již nezávislým státem v letech 1911-1951. Přes veškeré její

³⁰ Jedná se zvláště o rezoluce č. 1353, č. 1723 a č. 2079.

úsilí a přes veškerá osobní uznání a ocenění, která se 14. Dalai Lamovi dostávala od téměř každého státníka na světě, **ani jedna země světa Tibet neuznala za nezávislý stát**, naopak všichni uznávají jeho příslušnost k ČLR. Jedná se přitom nejen o země komunistické, u kterých by se zdálo, že budou s ČLR sympatizovat, ale též o země, které sínou mají dlouhodobě napjaté vztahy i s ní dokonce v posledních desetiletích vedly ozbrojený konflikt³¹. V roce 1988 tibetská exilová vláda odstoupila od svého požadavku nezávislosti a ve „Štrasburské nabídce“ prohlásila, že **usiluje o naplnění autonomie Tibetu** v rámci čínské lidové republiky a možnosti Tibeťanů **demokraticky spravovat vlastní záležitosti**³².

Závěr

Otázka postavení Tibetu je značně problematičtější. V první řadě je třeba se vypořádat s argumentem, že Tibet byl v letech 1911 - 1951 nezávislým státem, který byl napaden a anektován ČLR. Bylo-li by tomu tak, jednalo by se zcela evidentně o porušení mezinárodního práva a Tibetu by měla být navrácena jeho nezávislost. Pravdou však je, že Tibet nezávislým státem nebyl.

Z našeho moderního evropského pohledu jsme uvyklí vidět pouze suverénní nezávislé státy a nebo nesamostatné celky patřící pod nezávislé státy, nic mezi tím. Model čínské císařství však dlouhá staletí spojíval práva na státech, které náležejí do šedé zóny mezi suverénní státy a celky nesamostatné. Nejedná se o útvary odpovídající standardním autonomním oblastem, jelikož provázanost mezi centrální a lokální vládou je mnohem menší a rozsah samosprávy mnohem širší. Přesně takovým celkem byl i Tibet. Již dlouhou dobu před zánikem císařství byla centrální moc značně oslabena a vztahy s lokální tibetskou vládou byly zatíženy mnohými spory o kompetence a politickou moc. Po vzniku čínské republiky panovala všeobecná nejistota a nestabilita. Centrální vláda sice chtěla upevnit svou moc, avšak neměla k tomu dostatek sil a navíc se chtěla vyvarovat jakýmkoli krokům, které by nový "demokratický" režim zdiskreditovaly. Tibetská vláda se naopak snažila využít situaci k získání politické převahy nad centrální vládou a pevně tak proplánil definovat rozsah autonomie. Ještě více chaosu a nedůvěry do celé situace vnášely samozřejmě cizí velmoci, zpočátku zvláště Velká Británie a Rusko, které se snažily využít nestability v číně, aby

³¹ V roce 1954 indický ministerský předseda Jawaharlal Nehru v Lok Sabha konstatoval, že „*byť jakkoliv posledních staletí, pokud vím, žádná země nepopřela čínskou suverenitu nad Tibetem.*“

³² The Strasbourg proposal (address to members of the European parliament by His Holiness the Dalai Lama): „*The whole of Tibet known as Cholka-Sum (U-Tsang, Kham and Amdo) should become a self-governing democratic political entity founded on law by agreement of the people for the common good and the protection of themselves and their environment, in association with the People's Republic of China.*“ (...) „*The Government of the People's Republic of China could remain responsible for Tibet's foreign policy.*“

získaly co možná nejvýhodnější obchodní postavení nejen v Tibetu. Za celou dobu však ani tibetská, čínská ani žádná vláda cizí země, nepochybně připsala Tibetu k právu na sebeurčení, nedošlo k žádnému vyhlášení nezávislosti. Cílem snažení 13. Dalai Lamy nebyla nezávislost Tibetu, ale garance nezasahování do jeho autonomie, k jakému docházelo za dob císařství. Z toho důvodu nelze považovat obsazení území LOA považovat za akt agrese.

Právo národa na sebeurčení prošlo poměrně dlouhým historickým vývojem a dnes je již nedílnou součástí mezinárodního práva, a přestože je tímto právem nadán každý národ, nelze jej zaměřovat za právo na secesi³³. Vnitřní právo na sebeurčení nemůže být žádnému národu odpíráno, jelikož se jedná přímě o základní právo každého národa. Neexistuje žádné ospravedlnění pro jednání, které potlačuje samotné sebeurčení národa a snaží se potlačit jeho další rozvoj. V otázce vnějšího práva na sebeurčení je nicméně nutno obezpečit jeho postup. Jen extrémní případy, kdy není umožněno národu, aby se podílel na moci, aby mohl svobodně rozhodovat o svých vlastních záležitostech, jen situace, kdy nejsou respektována lidská práva připsaná takovému národu, mohou převažovat ochranu územní celistvosti státu. Tibet je jedním z takovýchto případů.

Na úplný závěr této práce se nemohu nevrátit k tomu, co jsem zmínil již na jejím samotném začátku. Distancoval jsem mezinárodního společenství od problémů Tibetu, resp. od snahy je jakkoli řešit, je nepřehlédnutelný. Tibet tak nepředstavuje pouze lokální ukázkou potlačování lidských práv a útlaku celého jednoho národa, ale je to zároveň jeden ze stípek zrcadla, které je nastaveno realitě mezinárodního společenství a především Rady bezpečnosti OSN. Takových stípků jsou samozřejmě desítky, ba stovky, a jen málo dalších se může rovnat s velikostí toho tibetského - snad jen ten palestinský a severokorejský - je to především celkový obraz, jež toto zrcadlo poskytuje, který je tak znepokojivý. Za dobu, co střeží světový mír a mezinárodní bezpečnost Rada bezpečnosti OSN, nedošlo sice k žádnému konfliktu rozměrů 1. i 2. světové války, nicméně ozbrojené konflikty, genocidy a další porušování mezinárodního práva kolosálních rozměrů zastaveny nebyly. Smutným paradoxem naší doby je, že jsou to právě především stálí členové Rady bezpečnosti, kteří způsobují největší selhání celého systému, a již přímě svými inými nebo podporováním států, které se porušování

³³ Velice přesně vystihl meze práva národa na sebeurčení Nejvyšší soud Kanady v roce 1998 ve svém poradním posudku ve věci možného práva Quebecu na jednostranné odtržení se od Kanady: "*The international law right to self-determination only generates, at best, a right to external self-determination in situations of former colonies; where a people is oppressed, as for example under foreign military occupation; or where a definable group is denied meaningful access to government to pursue their political, economic, social and cultural development. In all three situations, the people in question are entitled to a right to external self-determination because they have been denied the ability to exert internally their right to self-determination. Such exceptional circumstances are manifestly inapplicable to Quebec under existing conditions.*" - Reference Re Secession of Quebec, [1998] 2 S.C.R. 217, bod 67.

mezinárodního práva dopouští. Tibet tak zůstává jen smutným mementem vlně pévavy
politické a vojenské moci nad právem a morálkou.

ZDROJE

Charta OSN.

Rezoluce Valného shromáždění OSN . 1514 ze dne 14. 12. 1960 - Deklarace o dekolonizaci.

Rezoluce Valného shromáždění OSN . 2625 ze dne 24. 10. 1970 - Deklarace zásad mezinárodního práva týkající se přátelských vztahů a spolupráce mezi státy.

The Agreement of the Central People's Government and the Local Government of Tibet on Measures for the Peaceful Liberation of Tibet.

Law of the People's Republic of China on regional national autonomy.

Tibetská exilová vláda. Úřad pro informace a mez. vztahy: Pravda o Tibetu: fakta a svědectví, Praha 1999.

JELLINEK, G. Všeobecná státověda. Praha: Nákladem Jana Laichtera na Král. Vinohradech. 1906.

ESHERICK, JOSEPH W.: Empire to Nation: Historical Perspectives on the Making of the Modern World. Rowman & Littlefield Publishers 2006.

WANG, J.: The Historical Status of China's Tibet. China Intercontinental Press 2001.

Central Tibetan Secretariat: The Political Treaties of Tibet 821 - 1951. Office of Information & International Relations 1990.

Information Office of the State Council of the People's Republic of China: Tibet - It's Ownership and human rights situation, Beijing 1992 (dostupné online: www.china.org.cn/e-white/tibet/index.htm).